

جنگ سرد دوم در هار تلند تازه:

ژئواستراتژی قدرتها در پهنه ژئوپلیتیک دریای مازندران - خلیج فارس

دکتر عنایت‌الله یزدانی*

مجتبی تویسرکانی**

بخش دوم

(مرکز کوزوو) را کاهش داد که با مخالفت آلبانی تبارها روبه‌رو شد. در ۱۹۹۶، شبه نظامیان صرب با پشتیبانی آشکار بلغراد، به پاکسازی قومی در کوزوو پرداختند و هزاران تن را به خاک و خون کشیدند. این کشتار سه سال به درازا کشید و سرانجام در ۱۹۹۹ نیروهای ناتو به فرماندهی آمریکا با حمله به صربستان، نظامیان صرب را از کوزوو بیرون راندند و از آن هنگام کوزوو زیر نظارت سازمان ملل در آمد تا جامعه بین‌المللی در مورد آینده آن تصمیم بگیرد؛ (Knezevic, 2000: 225-227) تا اینکه پارلمان کوزوو در ۱۸ فوریه ۲۰۰۸ به گونه رسمی استقلال سیاسی این استان را از صربستان اعلام کرد. (CNN, 18 Feb 2008)

اعلام استقلال یکسویه کوزوو، همچنان که انتظار می‌رفت، واکنش سخت صربستان و روسیه را در پی

برخورد روسیه و آمریکا در بالکان

(استقلال کوزوو)

کوزوو منطقه‌ای در جنوب صربستان است که نزدیک به دو میلیون تن جمعیت دارد. صربها پیش از شکست از امپراتوری عثمانی در شش سده پیش، بیشتر جمعیت این منطقه را تشکیل می‌دادند؛ اما رفته‌رفته آلبانیایی‌های مسلمان جای آنها را گرفتند. امروزه ۹۰ درصد جمعیت کوزوو آلبانی تبار است. ۱۰۰ هزار صرب نیز در مناطق گوناگون بویژه در شمال آن (در همسایگی صربستان) زندگی می‌کنند. (Salhani, 2006: 33-36) در ۱۹۷۴، دولت یوگوسلاوی خودمختاری محدود و نسبی کوزوو را پذیرفت ولی در سالهای پایانی دهه ۱۹۸۰ اختیارات پریشینا (Pristina)

* استادیار روابط بین‌الملل و عضو هیأت علمی گروه علوم سیاسی دانشگاه اصفهان

** کارشناس ارشد روابط بین‌الملل

رقابتهای ژئوپلیتیکی خاور و باختر خواهد بود. از دید او، این اقدام بیش از هر کشوری، برای روسیه خطر آفرین است و تهدید کردن روسیه، تجاوز و اهانت به آن، به سود صلح جهانی نیست. (خبرگزاری ایرنا، ۸ اسفند ۱۳۸۶)

روسیه که امروزه با اروپا و آمریکا چالشهای بسیار دارد، نگران است که مناطق خودمختار این فدراسیون در قفقاز شمالی از جمله اوستیای شمالی - آلتایا، به سوی استقلال پیش روند و بدین سان ناتو و نیروهای آمریکایی حاشیه امنیتی روسیه را به مرزهای آن کشور محدود کنند. از این رو مسکو با پشتیبانی از جدایی خواهان اوستیای جنوبی و آبخازیا در گرجستان، می خواهد هم از دولت غربگرای تفلیس کینه جویی کند و هم راه را بر پیشرفت بیش از پیش ناتو به سوی مرزهای خاوری روسیه ببندد. بی گمان ورود ناتو به حوزه امنیتی روسیه، آسیای مرکزی و قفقاز، مایه دگرگونی رفتار سیاسی روسیه در نظام بین الملل خواهد شد و به همان اندازه نیز چین را نگران خواهد ساخت. چین که از ۱۹۷۹ خیز سیاسی - اقتصادی برداشته و در صدد است تا ۲۰۱۵ شانه به شانه آمریکا زند، از این تصمیم و رفتار آمریکا به

○ روسیه که امروزه با اروپا و آمریکا چالشهای بسیار دارد، نگران است که مناطق خودمختار این فدراسیون در قفقاز شمالی از جمله اوستیای شمالی - آلتایا، به سوی استقلال پیش روند و بدین سان ناتو و نیروهای آمریکایی حاشیه امنیتی روسیه را به مرزهای آن کشور محدود کنند. از این رو مسکو با پشتیبانی از جدایی خواهان اوستیای جنوبی و آبخازیا در گرجستان، می خواهد هم از دولت غربگرای تفلیس کینه جویی کند و هم راه را بر پیشرفت بیش از پیش ناتو به سوی مرزهای خاوری روسیه ببندد.

داشت و مسکو و بلگراد بی درنگ اعلام کردند که استقلال کوزوو را به رسمیت نخواهند شناخت. (CNN, 19 Feb 2008) مسکو، پشتیبانی کشورهای باختری از استقلال کوزوو را اقدامی غیر مستقیم برای پایین آوردن جایگاه روسیه در نظام بین الملل می داند. هنگامی که شمارش معکوس برای استقلال کوزوو از صربستان آغاز شده بود، وزیر امور خارجه روسیه اعلام کرد که شاید استقلال کوزوو «آغازی بر پایان اتحادیه اروپا» باشد زیرا می تواند به اقداماتی از این دست از سوی جمهوریهایی خود خوانده در قلمرو اتحاد جماهیر شوروی پیشین بینجامد. روسیه همچنین تهدید کرده بود که اگر کوزوو اعلام استقلال کند، این اقدام را در برابر کشورهای غربی به گونه ای تلافی خواهد کرد. (Spiegel Online, 7 Feb 2007)

بی گمان استقلال کوزوو را باید در راستای رقابت خاور و باختر تحلیل کرد. آمریکا در پی آن است که بر نیروی هژمونیک خود بیفزاید. جرج بوش همزمان با اعلام استقلال کوزوو، چند بار برای شهروندان کوزوو پیام پیروزی فرستاد و کارشان را درست، بحق و در راستای صلح جهانی دانست (Fox News, 18 Feb 2008) کشورهای بزرگ اروپا نیز همچون آمریکا اقدام مردمان کوزوو را درست و صلح آمیز خواندند. انگلیس، فرانسه، ایتالیا و آلمان از کشورهای بزرگ باختری بودند که در نخستین ساعتها پس از اعلام استقلال کوزوو، دولت آنرا به رسمیت شناختند و از آن پشتیبانی کردند. تنها کشورهایی مانند اسپانیا، مقدونیه و دیگرانی که با جنبشهای جدایی خواه در کشورشان روبه رو هستند بر خوردی احتیاط آمیز با این مسئله داشتند. (Topix, 18 Feb: Global Voices, 20 Feb 2008) بی گمان کشورهای باختری و بویژه ایالات متحده، با این کار در پی آنند که نیروی خود را افزایش دهند و حاشیه امنیتی روسیه و شرق را کوچک کنند. بر این پایه، روسیه که نگران پیشروی خزنده ناتو است، این پدیده را بسیار خطرناک می داند و اعلام کرده است که استقلال کوزوو می تواند پیامدهای ناگواری برای صلح جهانی داشته باشد. معمر قذافی رهبر لیبی، پیش بینی کرد که استقلال کوزوو زمینه ساز جنگ سردی دیگر در پهنه

گسترش دادن دامنه قدرت و نفوذ خود در پیش گرفته، نه اقتصادی و نظامی، که امپریالیسم دموکراتیک است؛ به این معنا که کشورهای باختری و بویژه ایالات متحده در صدند با سر دادن شعار دموکراسی سازی در جهان، قدرت خود را افزایش دهند. بی گمان کوزوو استقلال خود را مدیون باختر زمین است و می کوشد خود را زیر پوشش دموکراسی آمریکایی - اروپایی قرار دهد. بر سر هم می توان گفت که برنامه دموکراسی سازی، محاصره ژئوپلیتیکی روسیه و گسترش دادن اندیشه های سکولار در جهان اسلام و... ایالات متحده و کشورهای بزرگ اروپایی را به پشتیبانی از استقلال کوزوو کشانده است.

تهاجم روسیه به گرجستان در جریان بحران

اوستیای جنوبی

مردمان اوستیا، گروهی قومی جدا از گرجیها هستند که در کنار رودخانه «دن» زندگی می کنند. اوستیا یا آسیها، ایرانی تبارند و در زبان بومی، خود را «ایرونی» می خوانند. نیای آنان آلاها بوده اند و زبان «آسی» نیز شاخه ای از زبان ایرانی است. آسیها پس از حمله مغولان در سده سیزدهم میلادی، از سرزمینهای قفقاز رانده شدند و به اوستیای کنونی آمدند؛ بخشی از آنان در اوستیای شمالی و گروهی دیگر در اوستیای جنوبی ساکن شدند. (Legan, 1966: 239) اوستیای جنوبی که از دیدگاه بیشتر کشورهای جهان بخشی از گرجستان شناخته می شود، ۷۰ هزار تن جمعیت دارد که نزدیک به ۱۴ هزار تن از آنان گرجی تبارند. در دوران اتحاد جماهیر شوروی، اوستیای جنوبی استانی خودمختار در گرجستان بود. در ۱۹۹۱، همزمان با استقلال گرجستان، دامنه خودمختاری اوستیای جنوبی را کاهش داد. دولتمردان اوستیا که با این تصمیم موافق نبودند، در برابر آن ایستادگی کردند و پس از برخوردی مسلحانه که تا ۱۹۹۲ به درازا کشید، گرجستان کنترل این منطقه را از دست داد. در ۱۹۹۲ مردمان اوستیای جنوبی در همه پرسی شرکت کردند و به استقلال این منطقه رأی دادند. در همان سال، در پی کشته شدن نزدیک به یکصد

بی گمان ورود ناتو به حوزه امنیتی روسیه، آسیای مرکزی و قفقاز، مایه دگرگونی رفتار سیاسی روسیه در نظام بین الملل خواهد شد و به همان اندازه نیز چین را نگران خواهد ساخت. چین که از ۱۹۷۹ خیز سیاسی - اقتصادی برداشته و در صد است تا ۲۰۱۵ شانه به شانه آمریکا زند، از این تصمیم و رفتار آمریکا به هراس افتاده است. کاخ سفید می کوشد حاشیه امنیتی پیمان شانگهای را به کمترین اندازه برساند، از نزدیک شدن این دو غول خاوری به یکدیگر جلوگیری کند و باریز کردن قدرت آنها و کشاندن قدرتهای کوچک در حوزه نفوذ آنها به سوی خود و بستن پیمانهای سیاسی، اقتصادی و نظامی - امنیتی با آنها، دامنه کار کرد ناتو را در منطقه افزایش دهد.

هراس افتاده است. کاخ سفید می کوشد حاشیه امنیتی پیمان شانگهای را به کمترین اندازه برساند، از نزدیک شدن این دو غول خاوری به یکدیگر جلوگیری کند و باریز کردن قدرت آنها و کشاندن قدرتهای کوچک در حوزه نفوذ آنها به سوی خود و بستن پیمانهای سیاسی، اقتصادی و نظامی - امنیتی با آنها، دامنه کار کرد ناتو را در منطقه افزایش دهد. در همین راستا است که آمریکا از روسیه می خواهد نیروهایش را از گرجستان و مولداوی فراخواند.

باختر زمین در چند سده گذشته در پی ایجاد حاشیه امنیتی برای خود بوده است. این کار، نخست استعمار و امپریالیسم نام گرفت و بسیاری از نظریه پردازان سبب آنرا افزونی گرفتن تولید در کشورهای باختری دانستند؛ ولی به نظر می آید راهکاری که امروز باختر زمین برای

همه‌پرسی، یکصدا خواستار استقلال از گرجستان شدند. (Infoplease, 21 Aug 2008)

در مارس ۲۰۰۸ در پی پشتیبانی کشورهای باختری از استقلال کوزوو، اوستیای جنوبی نیز از جهان خواست استقلال این منطقه از گرجستان به رسمیت شناخته شود. (Goliath, 17 Mar 2008) در همان ماه، گرجستان پیوستن به ناتو را درخواست کرد و پارلمان روسیه در واکنش به این کار، از مسکو خواست استقلال اوستیای جنوبی و آبخاز را به رسمیت بشناسد. (Reuters, 20 Mar 2008) در پی این دگرگونیها، دولت گرجستان در آوریل ۲۰۰۸ سهیم شدن اوستیا در قدرت را پیشنهاد کرد که با مخالفت رهبران اوستیای جنوبی و پافشاری آنان بر استقلال کامل روبه‌رو شد؛ تا اینکه پس از سالها کشمکش میان دولتهای روسیه و گرجستان و ماهها درگیری و ناآرامی در اوستیای جنوبی و آبخازیا در اوت ۲۰۰۸، جنگ میان نیروهای گرجی و استقلال طلبان اوستیای جنوبی آغاز شد. پس از اعلام آتش‌بس، ارتش گرجستان در عملیاتی ناگهانی، تسخین‌والی مرکز اوستیای جنوبی را گرفت؛ کاری که واکنش سخت و پیش‌بینی شده روسیه را در پی داشت، زیرا مسکو در عمل کمابیش همه ساکنان اوستیای جنوبی را به تابعیت روسیه در آورده است. کشته شدن شماری از صلح‌بانان روسی در این درگیری، زمینه را برای روسیه فراهم آورد تا به بهانه پشتیبانی از شهروندان روسی و صلح‌بانان آن کشور، باروانه کردن نیروهای خود به اوستیای جنوبی و پیش بردن آنها تا قلب خاک

تن در اوستیای جنوبی در ناآرامیهای پراکنده، سران روسیه، گرجستان و اوستیای جنوبی برای امضای پیمان آتش‌بس و ایجاد نیروهای صلح‌بان سه‌جانبه با یکدیگر دیدار کردند. در ۱۹۹۴ نیز بر پایه یک پیمان آتش‌بس نه چندان نیرومند، صلح‌بانان روسیه در آبخازیا مستقر شدند و فرماندهی نیروهای مشترک صلح‌بان در اوستیای جنوبی را بر عهده گرفتند. (BBC, 18 Aug 2008; Herald Tribune, 8 Aug 2008)

ولادیمیر پوتین پس از رسیدن به ریاست جمهوری روسیه، از شهروندان گرجستان برخلاف شهروندان دیگر کشورهای همسود، برای آمدن به روسیه روایت خواست و در ۲۰۰۲ پس از آنکه مسکو، تفلیس را متهم به پناه دادن به شبه نظامیان چینی کرد، روسیه در منطقه پانکیزی جرج (Pankisi Gorge) در خاک گرجستان دست به حمله هوایی زد. پس از آن، یک انقلاب مخملی در گرجستان به برکناری ادوارد شوارنادزه رئیس جمهوری و روی کار آمدن میخائیل ساکاشویلی در ۲۰۰۴ انجامید (Guardian, 24 Nov 2003)

ساکاشویلی بی‌درنگ سیاست هواداری از غرب را با هدف پیوستن گرجستان به ناتو و پیشبرد برنامه اصلاحات اقتصادی و اداری در پیش گرفت و بازگرداندن مناطق جدایی‌خواه اوستیای جنوبی، آبخازیا و آجاریا به گرجستان را در دستور کار قرار داد. در ۲۰۰۵، مسکو با وجود بالا گرفتن تنشها با دولت ساکاشویلی، برچیده شدن پایگاههای نظامی به جا مانده از دوران اتحاد جماهیر شوروی در خاک گرجستان را تا پایان ۲۰۰۸ پذیرفت. در ۲۰۰۶ گرجستان پس از انفجاری که در خط لوله گاز صادراتی روسیه پیش آمد، به مدت کوتاهی از داشتن گاز محروم شد و عاملان پشت پرده این انفجار شناخته نشدند! در همان سال، گرجستان چهار افسر ارتش روسیه را به اتهام جاسوسی دستگیر کرد و مسکو این اقدام تفلیس را با افزایش تحریمهای اقتصادی، بریدن همه روابط مسافرتی، بیرون کردن هزاران تن گرجی از روسیه و جلوگیری از ورود کالاهای گرجستان به روسیه پاسخ داد. همچنین در ۲۰۰۶ مردمان اوستیای جنوبی با شرکت در یک

○ راهکاری که امروز باختر زمین برای گسترش دادن دامنه قدرت و نفوذ خود در پیش گرفته، نه اقتصادی و نظامی، که امپریالیسم دموکراتیک است؛ به این معنا که کشورهای باختری و بویژه ایالات متحده در صددند با سر دادن شعار دموکراسی‌سازی در جهان، قدرت خود را افزایش دهند.

2008)

همزمان با واکنش سخت ایالات متحده به حضور نیروهای روسی در خاک گرجستان، یک نظامی بلندپایه روسیه نیز گفت که لهستان با دادن اجازه استقرار موشکهای آمریکایی در خاکش، خود را هدف حمله مشابهی قرار داده است. (خبرگزاری ایسنا، ۲۶ مرداد ۱۳۸۷) دونالد توسک (Donald Tusk) نخست‌وزیر لهستان، با بالا گرفتن تنشها میان روسیه و گرجستان اعلام کرده بود که اقدامات روسیه در گرجستان احتمال امضای پیمان برپایی سامانه پدافند ضد موشکی را که ماه پیش از سوی لهستان پذیرفته نشده بود، افزایش داده است. سرانجام نیز معاون وزیر امور خارجه لهستان در پایان گفت‌وگوهایی تازه با نماینده واشنگتن و در گرماگرم تجاوز روسیه به گرجستان، توافق نامه استقرار سامانه پدافند ضد موشکی در خاک لهستان را امضا کرد. (BBC, 20 Aug 2008)

وزیران امور خارجه کشورهای عضو سازمان پیمان

○ از ماههای پایانی ۲۰۰۴ تاکنون، در میان دگرگونیهای سیاسی، دو پدیده رخ نموده است: یکی افزایش درآمدهای نفتی روسیه، و دیگری افزایش وابستگی اروپا به گاز روسیه. در سایه همین پدیده‌هاست که دولت روسیه هشدارهای بین‌المللی درباره سیاستهای داخلی کرملین را نادیده می‌گیرد، خود را پاسدار حقوق و نظم بین‌المللی در برابر تجاوزهای ایالات متحده می‌نماید، اهرم نیرومند انرژی را در برابر همسایگان تازه به دوران رسیده‌اش (اوکراین و گرجستان) به کار می‌گیرد و همچنان در برابر درخواستهای اروپا در زمینه تضمین حقوقی پذیرفتنی برای سرمایه‌گذارانش در روسیه ایستادگی می‌کند.

گرجستان، بسیاری از پایگاهها را در سراسر گرجستان در هم کوبید. (Telegraph, 9 Aug 2008)

پشتیبانی مالی و جنگ افزاری آمریکا و همپیمانانش از گرجستان و وارد شدن روسیه در جنگ به سود اوستیای جنوبی، تنش بین گرجستان با اوستیای جنوبی را به درگیری آمریکا و روسیه گره زد. جرج بوش با محکوم کردن حمله نیروهای روسیه به گرجستان، خواستار بیرون رفتن سریع آنها از خاک گرجستان شد و با انگشت گذاشتن بر این نکته که جهان با نگرانی نظاره‌گر تهاجم روسیه و به خطر افتادن یکپارچگی سرزمینی گرجستان و دولت دموکراتیک آن کشور است، گفت ایالات متحده و همپیمانانش در کنار دولت و ملت گرجستان هستند و از آنها دفاع می‌کنند. (Guar-dian, 21 Aug 2008). کاندولیز رایس نیز با متهم کردن روسیه به بهره‌گیری از تاکتیکهای جنگ سرد گفت: «اکنون ۱۹۶۸ و زمان حمله به چکسلواکی نیست که روسیه بتواند با تهدید همسایگانش، پایتختی را تصرف کند و دولتی را سرنگون کند و هیچ اتفاقی هم نیفتد.» (U.S. Department of State, 13 Aug 2008) او افزود روسیه دست به بازی بسیار خطرناکی در برابر همپیمانانش زده است و هشدار داد که ناتو نخواهد گذاشت مسکو در گرجستان برنده شود، اروپا را بی‌ثبات سازد یا دیوار آهنین تازه‌ای گرد آن بکشد. به گفته وزیر امور خارجه آمریکا، هرگونه کوشش برای به راه انداختن جنگ سردی تازه با کشیدن مرز تازه در اروپا و فشار آوردن بر جمهوریهای پیشین در اتحاد جماهیر شوروی و دیگر دولتهای اقماری پیشین، برای کشاندن آنها زیر فرمان خود، با شکست روبه‌رو خواهد شد. رایس افزود ما به روسیه اجازه نمی‌دهیم برای کشورهای که هنوز به ساختارهای اروپایی-آمریکایی نییوسته‌اند، مرزهایی تازه بکشد. (Yahoo News, 18 Aug 2008) سخنگوی کاخ سفید نیز با متهم کردن روسیه به تجاوز آشکار به گرجستان، اعلام کرد ایالات متحده در همه «روابطش» با روسیه بازنگری خواهد کرد. او گفت ما در همه روابط خود چه میان مدت و چه دراز مدت با مسکو بازنگری خواهیم کرد و افزود اعتبار روسیه پس از تهاجم نظامی به گرجستان، مخدوش شده است. (Fox News, 25 Aug 2008)

○ روسیه که بزرگترین عرضه کننده گاز در جهان است، راه ترساندن غربیها را آموخته است و با توجه به برتری نسبی اش در برابر آمریکا از لحاظ دارا بودن ذخایر انرژی، می کوشد در پوشش سازمان کشورهای صادر کننده گاز، این برتری را به رخ آمریکا بکشد. با پا گرفتن این سازمان، روسیه می تواند شرایط خود را در زمینه صدور گاز و بهای آن به اروپاییان دیکته کند و این عاملی است که وابستگی اقتصادی اتحادیه اروپا به اراده سیاسی مسکو را افزایش چشمگیر خواهد داد.

وزیر خارجه روسیه تأکید کرد که آبخازیا و اوستیای جنوبی به هیچ رو بار دیگر به گرجستان نخواهند پیوست. (Civil, 22 Aug 2008) سرانجام نیز رئیس جمهوری روسیه، در ۲۶ اوت ۲۰۰۸ به درخواست پارلمان برای به رسمیت شناختن استقلال آبخازیا و اوستیای جنوبی پاسخ مثبت داد؛ اقدامی که با واکنش سخت سازمان ملل، کشورهای اروپایی، اعضای ناتو و آمریکا روبه رو شد. دیمیتری مدودف، ساعتی پس از به رسمیت شناختن استقلال اوستیای جنوبی و آبخازیا به خبرگزاری ایتر تاس روسیه گفت کشورش از یک جنگ سرد تازه نمی هراسد، اما در پی آن هم نیست. (Msnbc, 26 Aug 2008) شاید در گیربها در گرجستان فروکش کرده باشد، ولی کشمکش ایالات متحده و فدراسیون روسیه به زودی پایان نخواهد یافت.

نگرانی اروپا و آمریکا از تسلط روسیه بر منابع

انرژی

با توجه به حق و توی روسیه در شورای امنیت

آتانتیک شمالی راهی بروکسل شدند تا در نشست فوری به درخواست واشنگتن، چگونگی پاسخ آن سازمان به تهاجم نیروهای روسیه به گرجستان را بررسی کنند. ناتو هشدار داد تا هنگامی که نیروهای روسیه در خاک گرجستان هستند، داشتن روابط عادی با روسیه ممکن نیست. یاپ هوپ شفر - Jaap de Hoop Schefer (fer)، دبیر کل ناتو در این نشست گفت پس از تجاوز نیروهای روسیه به خاک گرجستان، روابط این سازمان با روسیه مانند گذشته نخواهد بود و معلوم نیست در این شرایط شورای ناتو - روسیه که در ۲۰۰۲ برپا شده، چگونه می تواند به کار خود ادامه دهد. (CNN, 20 Aug 2008) آنگلا مرکل صدراعظم آلمان نیز به نشان همبستگی با گرجستان، از پیوستن آن کشور به ناتو پشتیبانی کرد و افزود گرجستان به زودی عضو پیمان آتانتیک شمالی خواهد شد. (Press TV, 17 Aug 2008) در برابر، روسیه هشدار ناتو را خشمگینانه پاسخ داد و آن سازمان را به پشتیبانی از رژیم «جنایتکار» گرجستان و نسل کشی در اوستیای جنوبی متهم کرد. سرگئی لاوروف نیز سخت به کشورهای باختری تاخت و گفت واشینگتن با پشتیبانی از میخائیل ساکاشویلی وارد بازی خطرناکی شده است و افزود: «ما می دانیم که رهبری کنونی گرجستان، پروژه ویژه ایالات متحده است. اما ایالات متحده روزی باید میان دفاع از پرستیژ خود بر سر یک پروژه مجازی یا همکاری واقعی که نیازمند عمل مشترک است، یکی را برگزیند.» (Telegraph, 14 Aug 2008) با پیش کشیده شدن موضوع قطع رابطه ناتو با مسکو، مدودف رئیس جمهوری روسیه اعلام کرد کشورش برای قطع کامل روابط با ناتو آمادگی دارد و در دیدار با دیمیتری روگوزین (Dmitry Rogozin)، سفیر روسیه در ناتو گفت: «این روسیه نیست که به همکاری با ناتو علاقمند است بلکه کشورهای عضو ناتو بیش از همه خواهان این همکاری هستند.» (RIA Novosti, 25 Aug 2008)

سرانجام بر پایه توافقنامه ای که نیکولاسار کوزی رئیس جمهور فرانسه پیشنهاد کرده بود، روسیه پذیرفت که به عملیات نظامی خود در خاک گرجستان پایان دهد و نیروهایش را از آن کشور فراخواند. ولی در همان حال،

پول، ۱۵ میلیارد دلار به کشورهای عضو باشگاه پاریس، و ۴/۳ میلیارد دلار به ونش اکونوموبانک (Vensheconomobank (VEB) را پرداخت کند. (Min-fin, 2008)

رونق بازار انرژی، این اجازه را نیز به دولت روسیه داده است که پایه‌های قدرت سیاسی خود را در درون کشور استوار کند و از آسیب‌پذیری روسیه در برابر فشارهای بین‌المللی بکاهد. هنگامی که ایالات متحده از سویی و «اروپای قدیمی» از سوی دیگر می‌کوشیدند روسیه را در زمینه جنگ با تروریسم و جنگ عراق به سوی خود بکشند، پوتین به شیوه‌ای بسیار استادانه خود را از کشمکش بوش با شیراک و شرودر دور نگاهداشت. از ماه‌های پایانی ۲۰۰۴ تاکنون، در میان دگرگونی‌های سیاسی، دو پدیده رخ نموده است: یکی افزایش درآمدهای نفتی روسیه، و دیگری افزایش وابستگی اروپا به گاز روسیه. در سایه همین پدیده‌هاست که دولت روسیه هشدارهای بین‌المللی درباره سیاست‌های داخلی کرملین را نادیده می‌گیرد، خود را پاسدار حقوق و نظم بین‌المللی در برابر تجاوزهای ایالات متحده می‌نمایاند، اهرم نیرومند انرژی را در برابر همسایگان تازه به دوران رسیده‌اش (اوکراین و گرجستان) به کار می‌گیرد و همچنان در برابر درخواست‌های اروپا در زمینه تضمین حقوقی پذیرفتنی برای سرمایه‌گذارانش در روسیه ایستادگی می‌کند. مسکو از تصویب منشور انرژی خودداری کرده است. این پیمان هر چند حقوق روسیه را از بابت گذر خطوط لوله انرژی از خاکش تضمین می‌کند، ولی نمی‌پذیرد که روسیه از بستن شیرهای نفت همچون ابزاری سیاسی بهره‌گیرد. (Pascual, 2008)

از سوی دیگر، روسیه که بزرگترین عرضه‌کننده گاز در جهان است، راه ترساندن غربی‌ها را آموخته است و با توجه به برتری نسبی‌اش در برابر آمریکا از لحاظ دارا بودن ذخایر انرژی، می‌کوشد در پوشش سازمان کشورهای صادرکننده گاز، این برتری را به رخ آمریکا بکشد. (Escobar, 2007) با پا گرفتن این سازمان، روسیه می‌تواند شرایط خود را در زمینه صدور گاز و بهای آن به اروپاییان دیکته کند و این عاملی است که وابستگی

○ مسکو در پرونده هسته‌ای ایران همچون دیگر روابطش با تهران، دیدگاهی سودجویانه دارد. روسیه در چارچوب استراتژی جهانی خود که تبدیل شدن به قدرت بزرگ جهانی است، از ابزارها و اهرم‌های گوناگون بهره‌برداری می‌کند و یکی از برجسته‌ترین آنها، اختلاف‌های ایران و آمریکا است.

سازمان ملل متحد، جایگاه بی‌مانند این کشور در تأمین گاز اروپا، و وجود یکی از دوزادخانه‌های بزرگ هسته‌ای جهان در روسیه، بررسی نقش انرژی در دگرگونی‌های درونی روسیه و رویدادها در پهنه بین‌المللی، اهمیت دارد. روسیه که دومین صادرکننده بزرگ نفت در جهان (پس از عربستان) است، بیش از یک چهارم منابع شناخته شده گاز جهان (کمابیش ۱۶۸۰ تریلیون فوت مکعب) را نیز در دست دارد (EIA, 2007: 37,41) و اروپا یک چهارم گاز مورد نیازش را از روسیه وارد می‌کند. (Tomberg, 2007) همچنین، این کشور از لحاظ داشتن منابع اثبات شده نفت خام (نزديک به ۶۰ میلیارد بشکه)، در رده هشتم جهانی است. (EIA, 2007: 38)

صندوق ذخیره روسیه که درآمدهای صدور نفت و مالیات بر عملیات کشف نفت به آن واریز می‌شود و در یکم اوت ۲۰۰۸ بیش از ۱۲۹ میلیارد دلار موجودی داشته (Minfin, 1 Aug 2008) برای رویارویی با نوسانهای شدید بهای نفت و پرداخت بدهی‌های کشور در اختیار کرملین است. بودجه سالهای ۲۰۰۷ و ۲۰۰۸ روسیه نیز بر پایه ۲۷ دلار برای هر بشکه نفت بسته شده، که با افزایش چشمگیر بهای جهانی نفت، در آنها بازنگری شده است. روسیه همچنین ۴۶۳ میلیارد دلار ذخیره مسکوک و طلا در اختیار دارد. (Minfin, 2 Aug 2008) با این ثروت سرشار برآمده از منابع انرژی، روسیه توانست بدهی ۵۰/۷ میلیارد دلاری خود (۳/۳۳ میلیارد دلار به صندوق بین‌المللی

افزون بر آن، مسکو با پیشنهادهای و ابتکار عملهای مشخص، نقش خود را در این زمینه برجسته تر کرده است.

ولی باید دانست که روسها در برابر این مسئله، همواره راهکارهای میانی را در شورای امنیت پیشنهاد کرده اند. بی گمان، نقش روسیه از خواست و اراده آن کشور به بر آوردن منافع سیاسی، اقتصادی و استراتژیک خود سرچشمه می گیرد. به سخن دیگر، سه عامل در کار است که روسیه بر پایه آمیزه ای از آنها تاکنون توانسته است سیاستهای خود در برابر این مسئله مرزبندی کند. نخستین عامل، همکاریهای هسته ای و اقتصادی با ایران است؛ عامل دوم را باید خواست و اراده روسیه در جلوگیری از دستیابی ایران به جنگ افزار هسته ای دانست؛ سومین عامل نیز بی اعتمادی بی است که بر پهنه همکاریها میان روسیه از یک سو و ایالات متحده و اروپا از سوی دیگر در زمینه های سیاسی-امنیتی و نظامی، بویژه

○ روسیه هر گاه لازم آمده، ایران و آمریکا را برای گرفتن امتیاز زیر فشار گذاشته است. روسیه خواهان ایرانی نیرومند و برخوردار از توان هسته ای یا ایرانی همپیمان و همکار آمریکا در همسایگی خود نیست. از این رو هر گونه قدرت یابی ایران که روسیه را به چالش بکشد، یا عادی شدن روابط ایران و آمریکا، سخت مایه نگرانی روسیه خواهد بود. خواست روسیه، شرایط کنونی است که جمهوری اسلامی از سویی چشم به تکنولوژی و یاریهای سیاسی گهگاه روسیه دارد و از سوی دیگر در رویارویی با غرب و بویژه ایالات متحده در زمینه های گوناگون است؛ شرایطی که روسیه می تواند بیشترین بهره برداری را از آنها بکند.

اقتصادی اتحادیه اروپا به اراده سیاسی مسکو را افزایش چشمگیر خواهد داد. (Kommersant, 19 Mar 2007)

اختلاف آمریکا و روسیه بر سر پرونده هسته ای ایران

در پرونده هسته ای جمهوری اسلامی ایران، بی گمان روسیه یکی از بازیگران اصلی است که هم، دست در کار انتقال تکنولوژی به ایران دارد و هم یکی از اعضای دائم شورای امنیت سازمان ملل است. روشن است که مسکو در پرونده هسته ای ایران همچون دیگر روابطش با تهران، دیدگاهی سوجدویانه دارد. روسیه در چارچوب استراتژی جهانی خود که تبدیل شدن به قدرت بزرگ جهانی است، از ابزارها و اهرمهای گوناگون بهره برداری می کند و یکی از برجسته ترین آنها، اختلافهای ایران و آمریکا است؛ زیرا به گفته واشنگتن، در شرایط کنونی، ج.ا. ایران از بزرگترین چالشهای آمریکا در پهنه جهانی است. (Noisy Room, 9 Mar 2006) روسیه در این فضا، خواهان رسیدن به دو هدف اصلی است:

الف. بر آوردن منافع اقتصادی خود و بستن قراردادهای گوناگون بویژه در زمینه هسته ای با ایران؛ ب. گسترش و نمایش توان هسته ای و تکنولوژیک خود و امتیازگیری در سایه آن.

روسیه هر گاه لازم آمده، ایران و آمریکا را برای گرفتن امتیاز زیر فشار گذاشته است. روسیه خواهان ایرانی نیرومند و برخوردار از توان هسته ای یا ایرانی همپیمان و همکار آمریکا در همسایگی خود نیست. از این رو هر گونه قدرت یابی ایران که روسیه را به چالش بکشد، یا عادی شدن روابط ایران و آمریکا، سخت مایه نگرانی روسیه خواهد بود. خواست روسیه، شرایط کنونی است که جمهوری اسلامی از سویی چشم به تکنولوژی و یاریهای سیاسی گهگاه روسیه دارد و از سوی دیگر در رویارویی با غرب و بویژه ایالات متحده در زمینه های گوناگون است؛ شرایطی که روسیه می تواند بیشترین بهره برداری را از آنها بکند.

نقش آفرینی روسیه در پرونده هسته ای ایران یکی از پویاترین بازیهای مسکو در پهنه بین المللی است. با توجه به گستردگی روابط روسیه با همه طرفهای این پرونده و بویژه با ایران، نقش مسکو بر اهمیت است.

گذشته، با هر بهانه و دستاویز، با این هدف به راه افتاده است. اما اکنون، با به بن بست رسیدن استراتژی نظامی آمریکا، رقبای جهانی آن کشور، برای سنگین کردن کفه ترازو در هم‌چشمی بر سر قدرت به سود خود و بردن سهمی بیشتر از ثروت و قدرت جهانی، نقشه‌هایی تازه به اجرا گذاشته‌اند. سخنان پوتین و مدودف درباره مخالفت شدید روسیه با سیاستهای یکسویه آمریکا و قصدشان برای همپیمانی با دولتهای مخالف آمریکا و کمک به آنها، چیزی نیست جز یک گام آفندی در این کشمکش بر سر قدرت. آنان بعنوان پرچمداران ناسیونالیسم روسی، بر آنند که در شرایط امروزی جهان، در برابر آمریکای به بن بست رسیده، قدرافرازد. چین نیز چنین برنامه‌هایی در آسیا و آفریقا دارد. اتحادیه اروپا هم در کنار آمریکا، در برابر روسیه و نیز چین سرگرم صف آرایی است. بدین سان، توازن نیروهای امپریالیستی گونه‌ای بازگشت‌ناپذیر به زیان واشنگتن برهم خورده است. بنابراین باید گفت دوره‌ای از برتری نظامی آمریکا که با جنگ ۱۹۹۱ خلیج فارس و زیر پوشش نظم جهانی نو آغاز شده بود، رفته رفته به پایان خود نزدیک می‌شود.

○ **هراس از گسترش دامنه قدرت و نفوذ کشورهای باختری و بویژه ایالات متحده نه تنها در خاورمیانه، بلکه در قفقاز و آسیای مرکزی، از دست دادن بازار گسترده اقتصادی و نظامی در ایران، و کم شدن قدرت چانه‌زنی مسکو در برابر آمریکا و اروپا، روسیه را وادار می‌کند تا در جریان پرونده هسته‌ای جمهوری اسلامی، با غرب و بویژه آمریکا همراهی بی چون و چرا نکند. بنابراین، برجسته‌ترین هدف روسیه در پشتیبانی کجدار و مریز از ایران را باید هراس سنگین آن کشور از هژمونی باخترزمین به رهبری ایالات متحده دانست.**

برای جلوگیری از گسترش جنگ افزارهای هسته‌ای سایه افکنده است (خلیل، ۲۰۰۷).

شایسته یادآوری است که روسیه تاکنون از کشورهای بویژه که در جریان پرونده هسته‌ای ایران، با افزایش فشار بر ایران مخالفت کرده است؛ ولی چنان که گفته شد، این مخالفت بیش از آنکه ریشه در روابط روسیه و ایران داشته باشد، از نگرانی روسها درباره نقش و جایگاه خود در نظام بین‌الملل مایه می‌گیرد. هراس از گسترش دامنه قدرت و نفوذ کشورهای باختری و بویژه ایالات متحده نه تنها در خاورمیانه، بلکه در قفقاز و آسیای مرکزی، از دست دادن بازار گسترده اقتصادی و نظامی در ایران، و کم شدن قدرت چانه‌زنی مسکو در برابر آمریکا و اروپا، روسیه را وادار می‌کند تا در جریان پرونده هسته‌ای جمهوری اسلامی، با غرب و بویژه آمریکا همراهی بی چون و چرا نکند. بنابراین، برجسته‌ترین هدف روسیه در پشتیبانی کجدار و مریز از ایران را باید هراس سنگین آن کشور از هژمونی باخترزمین به رهبری ایالات متحده دانست.

بدین سان، گذشته از چگونگی روابط ایران و روسیه که آیا همپیمانی است یا همکاری استراتژیک، باید گفت که این روابط از هنگام فروپاشی اتحاد جماهیر شوروی تاکنون، از رویارویی آشکار یا برخوردهای تند دور بوده است. بدین سان، پیش‌بینی می‌شود که روسیه در برنامه‌های نظامی احتمالی برضد ایران، به بهانه مبارزه با تلاشهای هسته‌ای ایران، مشارکت نکند.

بهره سخن:

واقعیت این است که نه علت جنگ ۱۹۹۱ خلیج فارس، اشغال شدن خاک کویت از سوی نیروهای عراقی بوده است، نه هدف آمریکا از حمله به عراق، نابود کردن جنگ افزارهای ویژه کشتار جمعی در دست رژیم صدام حسین؛ تهدید حمله به ایران نیز تنها از احتمال دستیابی ایران به نیروی هسته‌ای مایه نمی‌گیرد. پس از پایان گرفتن جنگ سرد و فروپاشی بلوک خاوری، استراتژی واشنگتن، تحمیل سلطه یگانه خود بر رقبای جهانی اش یعنی اروپا، روسیه، چین و ژاپن و... با نیروی نظامی بوده است و همه جنگهای آمریکا در هفده سال

○ ایالات متّحده از کشاندن دامنه ناتو به خاور، سه هدف را دنبال می کند: نخست، گسترش ناتو تا مرزهای باختری و جنوبی روسیه و درآوردن جمهوریهای نوپا در قفقاز جنوبی و آسیای مرکزی زیر پوشش آن؛ دوم، نزدیک شدن به مرزهای باختری و شمال باختری چین، جنوب باختری آسیا و اثرگذاری بر رویدادها در این مناطق؛ سوم، ایجاد پیوند ژئوپلیتیکی میان حوزه‌های دریای مازندران، خلیج فارس و دریای مدیترانه.

کردن خاک روسیه و تنگتر کردن حلقه محاصره مسکو خواهد بود. از سوی دیگر، برای جلوگیری از برتری چین، آمریکا با حضور و نفوذ در این منطقه که در کنار کشور چین است فرصت مناسبی می یابد تا فعالیت‌های دولت چین را زیر نظر بگیرد. ایجاد پیوند ژئوپلیتیکی میان دریای مازندران، خلیج فارس و دریای مدیترانه نیز از دید آمریکایی‌ها در کنار مهار سه گانه ایران، روسیه و چین می تواند يك دالان بی‌همتای انرژی در این منطقه پدید آورد که بیشترین سلطه بر آن، از آن ایالات متّحده شود. روسیه نیز در برابر می کوشد همراه با چین، از پیمان‌شانگهای همچون ابزاری در برابر غرب بهره‌برداری کند. این کشور با توجه به اینکه تقسیم‌بندی جهان ژئوپلیتیک کنونی بر پایه‌های اقتصادی و نیز نظامی قرار دارد که در آن، بیضی انرژی (خلیج فارس تا دریای مازندران) هار تلند تازه‌ای شمرده می شود، بر آن است تا با نیرومند کردن جنبه‌های اقتصادی و نظامی، جلوی پیشروی بیش از پیش ناتو به سوی مرزهایش را بگیرد.

گفتمان ژئوپلیتیک جنگ سرد تازه را - چه از دید شکلی و ساختار فضایی ژئوپلیتیکی و چه از دید محتوا و ماهیت - می توان بر پایه رویکرد ژئوپلیتیک سلطه تبیین کرد. برای ایالات متّحده، همخوانی مرزهای ژئواستراتژیک و ژئوپلیتیک هار تلند تازه، شالوده طرح

در برابر، آمریکای کوشد با کشاندن روسیه به مسابقه تازه جنگ افزاری، جلوی نیرومند شدن آن کشور را بگیرد. طرح ایالات متّحده برای استقرار سامانه پدافند ضد موشکی در خاور اروپا در راستای گسترش دامنه ناتو است که رفته رفته به کشورهای منطقه قفقاز نیز کشیده خواهد شد. آمریکا با استقرار سامانه پدافند ضد موشکی در اروپا و سپس قفقاز به بهانه برخورد با خطرهای فرضی، می کوشد حضور نظامی خود را در اروپا و سرزمین پیشین اتحاد جماهیر شوروی پابرجا کند.

روسیه که اجرای این طرح را تهدیدی برای امنیت خود به شمار می آورد، در واکنش به آن، موشک‌های قاره‌پیمای خود را افزایش داده، بر آنها کلاهک‌های چندمنظوره نهاده و از پیمان کاهش جنگ‌افزارهای متعارف در اروپا کناره گرفته است. این رویدادها کابوس مسابقه جنگ افزاری و جنگ سرد را بار دیگر زنده کرده است.

هدف بنیادی ایالات متّحده در شرایط کنونی، جلوگیری از سربر آوردن هر قدرت رقیب است و اکنون که سرزمین‌های پیرامون دریای مازندران و خلیج فارس، بخشی حسّاس از سیستم جهانی را می سازد، کنترل سیاسی آن، در برنامه سیاست خارجی ایالات متّحده برتری یافته است و در این راستا، ناتو از مهمترین ابزارهای کاخ سفید برای سلطه ژئوپلیتیکی بر هار تلند تازه شمرده می شود. ایالات متّحده از کشاندن دامنه ناتو به خاور، سه هدف را دنبال می کند: نخست، گسترش ناتو تا مرزهای باختری و جنوبی روسیه و درآوردن جمهوریهای نوپا در قفقاز جنوبی و آسیای مرکزی زیر پوشش آن؛ دوم، نزدیک شدن به مرزهای باختری و شمال باختری چین، جنوب باختری آسیا و اثرگذاری بر رویدادها در این مناطق؛ سوم، ایجاد پیوند ژئوپلیتیکی میان حوزه‌های دریای مازندران، خلیج فارس و دریای مدیترانه.

بر این پایه، اگر ایالات متّحده بتواند جمهوریهای استقلال یافته از اتحاد جماهیر شوروی را از پیکره ژئوپلیتیکی کنونی جدا کند، آنگاه می تواند مرحله دیگری از مهار کردن روسیه را آغاز کند که همان پاره‌پاره

سوی دیگر، آمریکا برای تأمین امنیت دوست نزدیکش اسرائیل، راه افزایش فشار بر ایران را در پیش گرفته است.

در آن هنگام، با توجه به آشفتگیهای پس از فروپاشی اتحاد جماهیر شوروی و بحران اقتصادی، فدراسیون روسیه نمی توانست در مسایل جهانی و منطقه ای نقشی برجسته بازی کند و در واقع به بازیگری تبدیل شده بود که در برابر دریافت برخی هدایای باخترزمین، بر گسترش ناتو به اروپای خاوری و حضور نیروهای آمریکایی در آسیای مرکزی به بهانه مبارزه با حکومت طالبان یا دستگیری بن لادن در افغانستان، چشم می بست. ولی چیزی نگذشت که دولت‌های بزرگ آسیایی و اوراسیایی مانند چین و روسیه در برابر اقدامات غرب در خاور اروپا، اوراسیای مرکزی و نیز خاورمیانه به پا خاستند و با بهبود یافتن شرایط اقتصادی در روسیه و رشد و توسعه اقتصادی چین، پیمان شانگهای را با عضویت برخی از کشورهای آسیای مرکزی برپا کردند. در آغاز کار، آمریکاییان و اروپاییان نمی پنداشتند که این سازمان بتواند نقش امنیتی و دفاعی برجسته ای در برابر ناتو بازی کند و از این رو، آنرا دست کم گرفتند؛ ولی پس از چندی، بویژه هنگامی که ایران و هند بعنوان عضو ناظر به آن پیوستند، به مخالفت با آن پرداختند. اعضای پیمان شانگهای درباره حضور نیروهای باختری در آسیای مرکزی هشدار دادند و از آنها خواستند منطقه را ترک کنند.

با افزایش اهمیت و نقش آفرینی این پیمان، در کنار دگرگونیهای جهانی و منطقه ای در سالهای گذشته و تحلیل و بررسی رویدادهای احتمالی در آینده، درمی یابیم که پیمان شانگهای می تواند وزنه تعادلی در برابر ناتو باشد و آرام آرام این ایده نیرو می گیرد که در گذر زمان، آرزوهای باخترزمین در مورد سلطه بی رقیب بر جهان، جای خود را به کابوس از پافنادگی می دهد.

به هر رو، هدف از کوششهای شتابزده کشورهای خاوری و بویژه آمریکا برای گسترش دادن دامنه ناتو و رساندن آن به اروپای خاوری، قفقاز جنوبی، آسیای مرکزی، افغانستان و پاکستان، جلوگیری از نزدیکی استراتژیک چهار قدرت روسیه، چین، ایران و هند با دور

○ اگر ایالات متحده بتواند جمهوریهای استقلال یافته از اتحاد جماهیر شوروی را از پیکره ژئوپلیتیکی کنونی جدا کند، آنگاه می تواند مرحله دیگری از مهار کردن روسیه را آغاز کند که همان پاره پاره کردن خاک روسیه و تنگتر کردن حلقه محاصره مسکو خواهد بود.

خاورمیانه بزرگ است که از هزاره سوم میلادی در دستور کار استراتژیستهای کشور بوده است. اگر ایالات متحده بتواند سلطه ژئوپلیتیکی خود را بر این منطقه از جهان بگستراند، آنگاه رویدادهای آینده جهان به سود واشنگتن و هژمونی سیاسی، اقتصادی و نظامی آن کشور رقم خواهد خورد. از سوی دیگر، قدرتهای بزرگ خاورزمین بویژه چین و روسیه نمی توانند نظاره گر آن باشند که منافع یکسره نصیب واشنگتن شود. بنابراین، پکن و مسکو با رویکردی واقع گرایانه و با تقویت نیروهای خود در مرکز ژئوپلیتیک جهانی، یعنی آسیای مرکزی، قفقاز و سرزمینهای پیرامون خلیج فارس، به ساختار روابط ژئوپلیتیکی مبتنی بر سلطه و نفوذ به کشورهای واقع در این منطقه روی آورده اند.

پس از فروپاشی اتحاد جماهیر شوروی و پیمان ورشو، آمریکا با این امید که از پافتادن رقیب، به معنای سربر آوردن جهان تک قطبی است، گسترش پیمان آتلانتیک شمالی یا ناتو بسوی خاور - اروپای خاوری، اوراسیای مرکزی و خاورمیانه را در دستور کار خود قرار داد تا با حضور مستقیم در این مناطق سیطره جهانی خود را استوار کند، هر گونه نیروی احتمالی بازدارنده و مخالف را زیر کنترل در آورد و از نزدیک به خرابکارهای دیگر در روسیه و محاصره کردن ایران از شمال و خاور و افزایش فشار بر ایران از مرزهای شمالی اش دست زند. این مسأله از این منظر نیز اهمیت دارد که حوزه های خلیج فارس و دریای مازندران دربرگیرنده ذخایر بزرگ نفتی است که باخترزمین سخت نیازمند آنهاست. از

<http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/6720153.stm>
 - BBC. (14 Jul 2007). "Russia suspends arms control pact". at:
<http://news.bbc.co.uk/1/hi/world/europe/6898690.stm>
 - BBC. (15 May 2008) "Is Nato repeating the USSR's mistakes?". at:
<http://news.bbc.co.uk/2/hi/south-asia/7402887.stm>.
 - BBC. (18 Aug 2008). "Q&A: Conflict in Georgia". at:
<http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/7549736.stm>
 - BBC. (20 Aug 2008). U.S. and Poland seal missile deal". at:
<http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/7571660.stm>.
 - BBC. (31 May 2007). "Europe diary: Missile defence". at:
<http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/6704669.stm>
 - Becker, A.S. (2000). "Russia and Caspian oil: Moscow loses control". **Post - Soviet Affairs**. Vol 16. No 2. Apr-Jun. p 91.
 - Bill, C. (1994). "Partnership for Peace: Building a new security for the 21 st century". **U.S. Department of State Dispatch**. Vol 5. Jan. pp 3-5.
 - Blix, H. (2008). "Missile Defense, Russia and the Middle East: Coping with Transatlantic Divergence- Exploring Common Solutions". **Atlantic Community**. 24-25 Jun. at:
[http://www.atlantic-community.org/index/events/view/Missile Defense, Russia and the Middle East](http://www.atlantic-community.org/index/events/view/Missile%20Defense,%20Russia%20and%20the%20Middle%20East)
 - Brezezinski, Z. (1997). **The Grand Chessboard: American Primacy and It's Geostrategic Implications**. New York: Basic Books.
 - Butler, N & M. Butler. (2008). "US Missile Defence Bases Continue to Divide NATO". **Disarmament Diplomacy**. No 87. Spring. at:
<http://www.acronym.org.uk/dd/dd/87/87/nbmb.thm>
 - Civil. (22 Aug 2008). "Tbilisi, Moscow Set Short - Term Agenda for Talks". at:
<http://www.civil.ge/eng/article.php?id=9115>
 - CNN. (17 Aug 2007). "Russia restores bomber patrols". at:

کردن آنها از یکدیگر، حائل شدن میان ایران و سه کشور و اطمینان یافتن از تداوم جریان انرژی از این منطقه به سوی باختر زمین، حضور در کنار مرزهای روسیه و چین و توطئه چینی و از جمله تقویت نیروهای گریز از مرکز در آنها است.

مأخذ:

- امیر احمدیان، بهرام (۱۳۸۴)، «ژئوپلیتیک لوله‌ها در عرصه ژئواستراتژیک اوراسیا». همشهری دیپلماتیک. (۳ اردیبهشت. ص ۸)
 - برژینسکی، زبگنیو. (۱۳۷۸). طرح بازی؛ چگونگی اداره رقابت آمریکا و شوروی. ترجمه مهرداد رضائیان، تهران: دفتر مطالعات سیاسی و بین‌المللی.
 - خبرگزاری آفتاب. (۲۵ آبان ۱۳۸۶). «احتمال استقرار موشک‌های روسیه در اروپای شرقی». در:
<http://www.aftab.ir/news/2007/nov/16/clc1195218208-politics-world-russia.php>
 - خبرگزاری ایرنا. (۸ اسفند ۱۳۸۶). «قذافی: استقلال کوزوو جنگ سرد جدیدی را در پی خواهد داشت». در:
<http://www.iran.com/en/news/view/line-7/8612086831110857.htm>
 - خبرگزاری ایسنا. (۲۶ مرداد ۱۳۸۷). «روسیه در واکنش به امضای قرارداد استقرار سپر دفاع موشکی: لهستان خود را در معرض حمله صدها درصدی قرار می‌دهد». در:
<http://isna.ir/Isna/NewsView.aspx?ID=News-1181248&Lang=p>
 - خلیل، حسین. (۲۰۰۷). «حقیقت موضوع روسیه نسبت به بحران هسته‌ای ایران». ایران در جهان. ش ۱۲. در:
<http://www.irandarjahan.net/spip.php?article97>
 - عدنان، السید حسین. (۲۰۰۷). «رویکرد روابط روسیه و ایران». ترجمه رضا عامری. ایران در جهان. ش ۴۲. در:
<http://www.irandarjahan.net/spip.php?article294>
 - کاظمی، مرضیه. (۱۳۸۳). استراتژی نفتی قدرتهای بزرگ در خلیج فارس در قرن ۲۱ و تأثیر آن بر امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران. (پایان نامه کارشناسی ارشد علوم سیاسی. دانشگاه آزاد واحد تهران مرکز).
 - BBC. (11 Jul 2008). "O&A: US missile defence". at:

- onomically Viable for Exporting Caspian Oil". **Oil & Gas Journal**. Vol 101, No. 11. Mar 17. pp 22-25.
- Fas. (2007). "Treaty on Conventional Forces in Europe (CFE)". **Federation of American Scientists**. at: <http://www.fas.org/nuke/control/cfe/text/cfe.t.htm>
- **FoxNews**. (18 Feb 2008). "Serbia Recalls U.S. Ambassador After Bush, EU Countries Recognize Kosovo as Independent". at: <http://www.foxnews.com/story/0,2933,331018,00.html>
- **FoxNews**. (20 Nov 2007). "Putin: Russia Nuke Force Ready for Any Attack". at: <http://www.foxnews.com/story/0,2933,312292,00.html>
- **FoxNews**. (25 Aug 2008). "Bush opposes independence for 2 regions in Georgia". at: <http://www.foxnews.com/wires/2008/Aug/25/0,4670,Bush,00.html>
- **FoxNews**. (26 Oct 2007). "Russian President Vladimir Putin on Friday compared the U.S. proposal to build a missile defense shield in Eastern Europe to the Cuban missile crisis of the 1960s". at: <http://www.foxnews.com/story/0,2933,305460,00.html>
- **Global Voices**. (20 Feb 2008). "Spanish reactions to Kosovo's independence". at: <http://globalvoicesonline.org/2008/02/20/spanish-reactions-to-kosovos-independence/>
- Goliath. (17 Mar 2008). "South Ossetia Appeals For Recognition". at: http://goliath.ecnext.com/coms2/summary_0199-7705283_ITM
- **Guardian**. (11 Apr 2007). "Russia Threatening New Cold War Over Missile Defence". available at: <http://www.guardian.co.uk/world/2007/apr/11/usa.topstories3>
- **Guardian**. (15 Jul 2008). "Medvedev renews tensions with US over missile shield". at: <http://www.guardian.co.uk/world/2008/jul/15/russia.usa>
- **Guardian**. (21 Aug 2008). "Russians march into <http://edition.cnn.com/2007/WORLD/europe/08/17/russia.airforce.reut/index.html>
- **CNN**. (18 Feb 2008). "Kosovo celebrates amid Serb protests". at: <http://edition.cnn.com/2008/WORLD/europe/02/17/kosovo.independence/index.html>
- **CNN**. (19 Feb 2008). "Protesters torch Kosovo border posts". at: <http://edition.cnn.com/2008/WORLD/europe/02/19/kosovo.independence/index.html>
- **CNN**. (20 Aug 2008). "NATO: Russia not honoring cease-fire terms". at: <http://edition.cnn.com/2008/WORLD/europe/08/19/georgia.russia.war/index.html>
- Cohen, A. (2008). "The Real World: Between Iran and Poland". **Middle East Times**. 11 Jul. at: <http://www.metimes.com/International/2008/07/11/the-real-world-between-iran-and-poland/4393/>
- Cohen, A. (Apr 2007). "Gas OPEC: A Stealthy Cartel Emerges", **Web Memo**. No 1423. at: <http://www.heritage.org/research/energyandenvironment/upload/wm1423.pdf>
- Cohen, A. (Feb 2007). "Confronting Putin's Anti-U.S. Crusade". **Heritage Foundation**. at: <http://www.heritage.org/research/RussiaandEurope/asia/wm1356.cfm>
- EIA. (2007). **International Energy Outlook**. May. at: [www.eia.doe.gov/oiaf/ieo/pdf/0484\(2007\).pdf](http://www.eia.doe.gov/oiaf/ieo/pdf/0484(2007).pdf)
- EIA. (2007). **International Energy Outlook**. May. at: [www.eia.doe.gov/oiaf/ieo/pdf/0484\(2007\).pdf](http://www.eia.doe.gov/oiaf/ieo/pdf/0484(2007).pdf)
- Escobar, P. (2007). "Who profits from a gas OPEC?". **Asia Times**. 11 Apr. at: <http://www.atimes.com/atimes/GlobalEconomy/ID11Kj01.html>
- Fang, B. (2006). "The Great Energy Game; As demand soars, central Asia's oil and gas reserves are a magnet pulling in the world's powers". **U.S. News & World Report**. Vol 141. No 9. 11 Sep. pp 60-62.
- Farzanegan, M.R. (2003). "Iranian Options Most Ec-

- **Kommersant**. (19 Mar 2007). Cartel in the Cards. at: [http://www.kommersant.com/p750962/gas OPEC, Russia, Algeria, Doha/](http://www.kommersant.com/p750962/gas_OPEC_Russia_Algeria_Doha/)
- Larres, L. (2003). "Mutual Incomprehension: U.S. - German Value Gaps beyond Iraq". **The Washington Quarterly**. Vol 26. No 2. Spring. pp 23-42.
- Legan, D.M. (1966). **The Georgians**. New York: Praeger.
- Lesser, I.O. & Others. (2000). **The Future of NATO's Mediterranean Initiative: Evolution and Next Steps**. Santa Monica: Rand.
- McKnight, D. (2002). **Espionage and the Roots of the Cold War: The onspiratorial Heritage**. London: Routledge.
- Minfin. (1 Aug 2008). "Aggregate amount of the Reserve fund". **Ministry of Finance of the Russian Federation**. at: <http://www1.minfin.ru/en/reservefund/statistics/amount/index.php?id4=5817>
- Minfin. (2 Aug 2008). "national Summary Data Page (NSDP)". **Ministry of Finance of the Russian Federation**. at: <http://www1.minfin.ru/en/macroeconomics/dissimulation/nationalsummary/>
- Minfin. (2008). "Accumulation and expenditure". **Ministry of Finance of the Russian Federation** at: <http://www1.minfin.ru/en/stabfund/about/>
- **Msnbc**. (26 Aug 2008). "Medvedev: We're 'not afraid' of a New Cold War". at: <http://www.msnbc.msn.com/id/26403580/>
- Mullerson, R. (2008). "The New Gold War: How the Kremlin Menaces both Russia and the West". **Chinese Journal of International Law**. Vol 7. No 2. Jul. pp 583-586.
- NATO Document. (2004). "Istanbul Cooperation Initiative". **Hampton Roads International Security Quarterly**. 15 Jun. pp 41-41.
- NATO Press Releases. (21 Nov 2002). "Prague Summit Statement on Iraq". at: <http://www.nato.int/docu/2002/p02-133e.htm>
- **NATO Press Releases**. (28 Jun 2004). "The Istanbul Georgia as full-scale war looms". at: <http://www.guardian.co.uk/world/2008/aug/11/georgia.russia13>
- **Guardian**. (24 Nov 2003). Jubilation at Georgia's velvet revolution". at: <http://www.guardian.co.uk/world/2003/nov/24/georgia.nickpatonwalsh?commentpage=1>
- Harding, L. (2007). "Russia issues new missile defence threat". **Guardian**. 4 Jul. at: <http://www.guardian.co.uk/world/2007/jul/04/russia.usa>
- Henry, H.E. (1999). "Independence and integration in the Caspian Basin". **SAIS Review**. Vol 19. No 1. Winter, pp 162-189.
- **Herald Tribune**. (18 Feb 2008). "Afghanistan recognizes Kosovo's independence". at: <http://www.iht.com/articles/ap/2008/02/18/asia/AS-GEN-Afghan-Kosovo.php>
- **Herald Tribune**. (8 Aug 2008). "Facts about South Ossetia". at: <http://www.iht.com/articles/ap/2008/08/08/news/Georgia-South-Ossetia-Glance.php>
- **Infoplease**. (21 Aug 2008). "Georgia". at: <http://www.infoplease.com/ipa/A0107564.html>
- Isachenkov, V. (2007). "Russian general warns Poland, Czech Republic over U.S. missile defense system", **New York Times**. 19 Feb. at: <http://seattletimes.nwsource.com/html/nationworld/2003579091webmissiles19.html>
- Kemp, G. (1997). **Energy Superbowl: Strategic Politics and the Persian Gulf and Caspian Basin**. Washington D.C: Nixon Center for Peace and Freedom.
- Kleveman, L. (ed.) (2004). **The New Great Game: Blood and Oil in Central Asia**. London: Atlantic Books.
- Klinghoffer, A. (2004). "American oil diplomacy in the Persian Gulf and the Caspian Sea". **Middletown**. Vol 41. No 7. Mar. p 1367.
- Knezevic, A. (2000). "Kosovo: A Short History". **Canadian Slavonic Papers**. Vol 42. No 1/2. Mar/ jun. pp 225-227.

- fenses to be based on S- 300 and S-400 systems”. at:
[http:// en. rian. ru/ russia/ 20070302/ 61469538. html](http://en.rian.ru/russia/20070302/61469538.html)
- **RIA Novosti**. (25 Apr 2007). “U.S. missile shield expansion may trigger New arms raceexpert”. at:
[http:// en. rian. ru/ world/ 20070425/ 64394806. html](http://en.rian.ru/world/20070425/64394806.html)
- **RIA Novosti**. (25 Aug 2008). “Medvedev says Russia ready to cut ties with NATO”. at:
[http:// en. rian. ru/ russia/ 20080825/ 116266781. html](http://en.rian.ru/russia/20080825/116266781.html)
- **RIA Novosti**. (26 Apr 2007). “Putin proposes moratorium on CFE treaty -1 ”. at:
[http:// en. rian. ru/ russia/ 20070426/ 64462473. html](http://en.rian.ru/russia/20070426/64462473.html)
- **RIA Novosti**. (29 May 2008). “Russia Scraps Another Batch of Topol Systems Under START-1 Treaty”. at:
[http:// en. rian. ru/ russia/ 20080529/ 108792993. html](http://en.rian.ru/russia/20080529/108792993.html)
- Sakwa, R. (2008). “Central Asian, Russian and East European Studies”. **Central Asian, Russian and East European Studies Catalogue**. Routledge. at:
[http:// media. routledgeweb. com/ catalogs/ pdf/ 9780418955109. pdf](http://media.routledgeweb.com/catalogs/pdf/9780418955109.pdf)
- Salhani, C. (2006). “Media in Conflict: Inciting Violence in Kosovo”. **Georgetown Journal of International Affairs**. Vol 7. No.1, Winter. pp 33-39
- Sobell, V. (2008). “the Origins of the New Cold War”. **Center for Defense Information**. 20 Mar. at:
[http:// www. cdi. org/ russia/ johnson/ 2008-60- 22a. cfm](http://www.cdi.org/russia/johnson/2008-60-22a.cfm)
- **Space War**. (2007). “S400 Missile System Ready To Defend Moscow”. 17 Jun. at:
[http:// www. spacewar. com/ reports/ S 400 Missile System Ready to Defend Moscow 9 99. html](http://www.spacewar.com/reports/S_400_Missile_System_Ready_to_Defend_Moscow_9_99.html)
- **Spiegel Online**. (7 Feb 2007). “Everyone Ought to Stop Demonizing Russia”. at:
[http:// www. spiegel. de/ international/ spiegel/ 0, 1518, 464531, 00. html](http://www.spiegel.de/international/spiegel/0,1518,464531,00.html)
- Talbot, S. (1999). “The New NATO: A Partnership for Peace”. **Vital Speeches of the Day**. Vol 65. No 10. Mar. pp 290-293
- **Telegraph**. (14 Aug 2008). “Russia challenges George Bush as it advances through Georgia” at:
[http:// www. telegraph. co. uk/ news/ worldnews/ eu-Declaration Our security in a New Era”, at:
\[http:// www. nato. int/ docu/ pr/ 2004/ p04-097e. htm\]\(http://www.nato.int/docu/pr/2004/p04-097e.htm\)](http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/eu-Declaration_Our_security_in_a_New_Era)
- **New York Times**. (29 Jun 2004). “Transition in Iraq: Allies; NATO Agrees to Help Train Iraqi Forces”. at:
[http:// query. nytimes. com/ gst/ fullpage. html? res= 9E05E4DC 1538 F93 AA15755 Co A 9629C 8 B63](http://query.nytimes.com/gst/fullpage.html?res=9E05E4DC1538F93AA15755CoA9629C8B63)
- **Noisy Room**. (9 Mar 2006). “Rice: Iran May Pose Greatest Challenge to US”. at:
[http:// noisyroom. net/ blog/ 2006/ 03/ 09/ rice-iran- may- pose- greatest- challenge- to- us/](http://noisyroom.net/blog/2006/03/09/rice-iran-may-pose-greatest-challenge-to-us/)
- **ParsNews**. (3 Apr 2008). “Bush Wins NATO Backing on Missile Defense System”. at:
[http:// www. parsnews. com/ blog/ world- news/ bush- wins- nato- backing - on - missile- defense- system - 4381. html](http://www.parsnews.com/blog/world-news/bush-wins-nato-backing-on-missile-defense-system-4381.html)
- Pascual, C. (2008). *The Geopolitics of Energy: From Security to Survival*. **The Brookings Institution**. Jan at:
[http:// www. brookings. edu/ ~/ media/ Files/ re/ pa- pers/ 2008/ 01- energy - pascual/ 01 energy p ascual. pdf](http://www.brookings.edu/~media/Files/re/papers/2008/01-energy-pascual/01_energy_pascual.pdf)
- **PressTV**. (17 Aug 2008). “Merkel says Georgia will join NATO”. at:
[http:// www. presstv. ir/ detail. asp/ id= 66831 & sectionid= 351020606](http://www.presstv.ir/detail.aspx?id=66831&sectionid=351020606)
- Pullinger, S. & Others. (2007). “Missile Defence and European Security”. **European Parliament** at:
[http:// www. ifsh. de/ dokumente/ Study- Missile- De- fence. pdf](http://www.ifsh.de/dokumente/Study-Missile-Defence.pdf)
- **Radio Liberty**. (3 Apr 2008). “NATO: No MAP For Georgia Or Ukraine, But Alliance Vows Membership” at:
[http:// www. rferl. org/ content/ article/ 1079726. html](http://www.rferl.org/content/article/1079726.html)
- **Reuters**. (20 Mar 2008). “Russian Parliament to warn Georgi on NATO entry”. at:
[http:// www. reuters. com/ article/ latest Crisis/ id USL 2021210](http://www.reuters.com/article/latestCrisis/idUSL2021210)
- **RIA Novosti**. (10 Feb 2007). “Wrap: Russia’s Putin talks U.S. missile defense, NATO, Iran in Munich”. at:
[http:// en. rian. ru/ world/ 20070210/ 60519251. html](http://en.rian.ru/world/20070210/60519251.html)
- **RIA Novosti**. (2 Mar 2007). “Russia’s new air de-

108194. htm

- **US. Department of State.** (2007). "Proposed U.S. Missile Defense Assets in Europe". 22. Feb. at: <http://poland.usembassy.gov/news/missile-&fense2/proposed-missile-defense-assets-in-europe/proposed-u.s.-missile-defense-assets-in-europe/> - Ullman, H. (2007). "NATO, going, going... butnot yet gone". **The National Interest.** Mar/ Apr. 2007 pp 52-56. at: <http://findarticles.com/p/articles/mi-m2751/is-88/ai-ni-n27193081>

- VOA News. (2 Apr 2008). "NATO Summit Opens with Appeals for Greater Effort in Afghanistan" at: <http://www.voanews.com/english/archive/2008-04/2008-04-02-voa44.cfm?CFID=20595204&CFTOKEN=28048970>

- **Washington Times.** (8 Jul 2008). "Poland tries to save U.S. missile - defense deal". at: <http://www.washingtontimes.com/news/2008/jul/08/poland-tries-to-save-us-missile-defense-deal/>

- YahooNews. (18 Aug 2008). "Rice: NATO won't let Russia succeed in Georgia" at: <http://news.yahoo.com/story/ap/20080818/ap-on-go-ca-st-pe/us-georgia-russia>

Yuan, J. (2002). "US vs China: A New Cold War?". **Asia Times.** 28 Sep. at: <http://www.atimes.com/atimes/China/D128AD2.html>

rope/ georgia/ 2553642/ Russia-challenges- George-Bush- as-it- advances- through- Georgia. html

- Telegraph. (9 Aug 2008). "Georgia; Russia enters into 'war' in South Ossetia". at: <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/georgia/2525400/Georgia-Russia-enters-into-war-in-South-Ossetia.html>

- **The Other Russia.** (9 Jul 2008). "Missile Defense and Hot Air from the Russian Foreign Ministry". at: <http://www.theotherussia.org/2008/07/09/missile-defense-and-hot-air-from-the-russian-foreign-ministry/>

- The White House. (2001). "ABM Treaty Fact Sheet". 13 Dec. at: <http://www.whitehouse.gov/news/releases/2001/12/20011213-2.html>

- Tomberg, I. (2007). "Gas OPEC: economic advantages and political drawbacks". **Russian News & Information Agency:** 1 Feb. available at: <http://en.rian.ru/analysis/20070201/60049415.html>

- Topix. (18 Feb 2008). "Should Kosovo become independent?". at: <http://www.topix.com/forum/world/TNJKFE7G50021KL7T>

- **U.S. Department of State.** (13 Aug 2008). "Recent Events in Georgia". at: <http://www.state.gov/secretary/rm/2008/08/>

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
رتال جامع علوم انسانی